

II. MEŞRUTİYET DEVRİ PEDAGOGLARINDAN SABRİ CEMİL VE AMELÎ FENN-İ TEDRİS'İ

Hamza ALTIN*

ÖZET

Hayatı hakkında detaylı bilgiye sahip olmadığımız Sabri Cemil, II. Meşrutiyetin ilanı sırasında Dârülmuallimin-i Rüşdi'de müdürlük vazifesini yürütmekte idi. Balkan Savaş'ından sonra Bursa ve Şam'da görev yaptı.

Sabri Cemil'in en çok tanınan eseri 1326 yılında Üsküp'te yayınlandığı bilinen **Amelî Fenn-i Tedris** isimli kitabıdır.

İnsana ekmek, su, hava lazım olduğu gibi eğitimimin de zaruri olduğunu söyleyen Sabri Cemil'in düşüncesine göre eğitim anahtarının açamayacağı kilit yoktur. Ona göre muallimin yollarından en emin olanı öğrenciye öğrenmek hevesinin kazandırılmasıdır. Dikkat edilmesi gereken önemli hususlardan biri de öğrenci eğitim alırken yalnız okuma yazma makinesi olmamalı aynı zamanda ahlaklı, soru soran ve araştıran bir kimse olmalıdır. Aynı zamanda eğitim çocuğa şahsiyet kazandırmalıdır.

Eğitimde yalnızca teorik bilgileri uygun bulmayan Sabri Cemil, bunun yeterli olamayacağını aynı zamanda tatbikata da yer verilmesi gerektiğini düşünmekteydi. Ayrıca çocukların eğitim öğretiminde aceleye karşı çıkan Sabri Cemil, çocuklara yaşına göre muamele yapılması taraftarıydı.

Eğitimde ev ödevlerinin önemini savunan Sabri Cemil, özellikle yazılı ev ödevlerinin öğrencilerin öğrendiklerini pekiştirme açısından çok faydalı olduğunu iddia etmekteydi.

Sabri Cemil'in fikrinde bir milletin ve devletin yükselmesinde veya yıkılmaya yüz tutmasında o memleketteki öğretmenlerin büyük payı vardır. Ona göre muallimlerde bulunması gereken iki tane temel özellik olmalıdır; muallimler evvela ciddi bir tahsil görmelidirler, ikinci olarak ise öğrendiklerini vatan evlatlarına öğretmede hiçbir fedakârlıktan çekinmemelidirler.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Öğretmen, Öğrenci, Okul.

* Yrd. Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi Fen-Ed. Fak. Tarih Böl., El-mek: h-caferoglu@hotmail.com

**THE PEDAGOGUE OF SECOND CONSTITUTIONAL PERIOD
“SABRI CEMIL AND HIS WORK OF ART “AMELÎ FENN-I
TEDRIS”**

ABSTRACT

That we are not fully acknowledged enough information about Sabri Cemil, he was the school principal of the Darulmuallîn-i Rüşdî (The Scholl for Training Secondary School Teachers) at the time of the Second Constitutional Period. After the Balkan Wars, he worked in Bursa and Damascus.

The most well-known work of Sabri Cemil is **Amelî Fenn-i Tedris** that was published in the city of Skopje in the year of 1326.

According to what Sabri Cemil says, teaching is crucial to humans as we are supposed to have daily necessities such as bread, water and air. There is not any locks that cannot be opened by “education”. In his opinion, the trustable way of teaching is that all the learners should gain the enthusiasm for learning. The other most important point is that not only learners/students should pursue their reading/writing skills; but also they should learn how to inquire, criticize and research their field of interest, besides this, they should be moral during education. Moreover, education should make learners gain a personality.

Sabri Cemil who opposed to only the theoretical knowledge in teaching thought that only theoretical knowledge is not enough besides theoretical knowledge, there must be practical teaching at education. Besides, Sabri Cemil opposed to the haste in teaching-learning process and was in favour of treating kids according to their age.

Defending the importance of homeworks in education, Sabri Cemil claimed that written homeworks were beneficial with regards to enhance their knowledge.

According to what Sabri Cemil says, There is a great contribution of teachers at the rise or collapse of the state in the hometown. According to him, there must be two basic characteristics that teachers are supposed to have. The teachers first of all must have strict education, and secondly they should feel free to make self sacrifice to their citizens in teaching and learning.

Key Words: Teaching, Theachers, Students, School.

Hayatı ve Eserleri

Hayatı hakkında detaylı bilgiye sahip olmadığımız Sabri Cemil, II. Meşrutiyetin ilanı sırasında Dârulmuallimîn-i Rüşdî’de müdürlük vazifesini yürütmekte idi. I. Balkan Savaşına kadar bu görevde kaldı. 1912 yılında İstanbul’a gelen Sabri Cemil, Maarif Nezareti’nce Balkan bozgunuyla birlikte, bölgeden gelen öteki muallimler gibi, ülkenin diğer coğrafyasında istihdam

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/2, Winter 2013*

edildi. Bu çerçevede önce Bursa, sonra ise I. Dünya Savaşı'na kadar kaldığı Şam'da görev yaptı.¹ Cumhuriyet Devri'nde de eğitim hizmetlerine devam etti.²

Sabri Cemil'in en çok tanınan eseri rumi 1326 yılında Üsküp'te yayınlandığı bilinen **Ameli Fenn-i Tedris** isimli kitabıdır. Fakat onun bu eserinden önce **Tanrı Elçisi Hz. Muhammed'in Şemal-i Şerifleri** adıyla bir kitap yayınladığı da iddia edilmektedir.³ Öte yandan Sabri Cemil, Üsküp'te Yeni Mektep isimli bir dergi yayınlamaktaydı. Bu dergi, Mustafa Sâti Bey tarafından yayınlanıp ülkenin her tarafına dağıtılan İstanbul Dârülmualimîn'in yayın organı Tedrisat-ı İbtidâiye Mecmuası'nın bir benzeri idi.

Tanın, Tedrisat-ı İbtidâiye, Yeni Fikir, Yıldız vb. gazete ve dergilerde makaleler yayınlayan Sabri Cemil çeviri çalışmalarında da bulundu.⁴

Eğitim Anlayışı

İnsana ekmek, su, hava lazım olduğu gibi eğitimimin de zaruri olduğunu söyleyen Sabri Cemil'in düşüncesine göre eğitim anahtarının açamayacağı kilit yoktur. Ona göre "*Cemiyet-i beşeriyeyi refah ve saadete kavuşturan maariftir*"⁵. O, insanların "*maarif asrı*"na girmesini istemekteydi. Söz konusu asrın elbette en önemli ögesi çocuklardı. Çocukların eğitimini göz ardı ederek "*devr-i dilârâ*"ya ulaşmak söz konusu olamazdı. Bu, toplum olarak gelişip büyümenin olmazsa olmazıydı.⁶ Sabri Cemil, çocuklar için yazdığı bir şiirde okulun, eğitimin önemini çok açık bir şekilde vurgulamaktaydı.⁷

Sabri Cemil'e göre muallimin öğretme yollarından en emin olanı, öğrenciye öğrenmek hevesinin aşılmasındır. Özen gösterilmesi gereken önemli hususlardan biri de öğrenci eğitim alırken yalnız okuma yazma makinesi olmamalı, aynı zamanda ahlaklı, soru soran ve araştıran bir kimse olmalıdır.⁸ Aynı zamanda eğitim çocuğa şahsiyet kazandırmalıdır. Eğitimci, çocuğa "*İzzet-i nefisten mahrum birer koyun yavrusu*" gibi davranmamalıdır.⁹ Vakıa "*Terbiyeden maksat çocuğu mümkün mertebe insan yapmaktır*".¹⁰

Çocukların eğitim öğretiminde aceleye karşı çıkan Sabri Cemil, çocuklara yaşına göre muamele yapılması taraftarıydı.¹¹ Örneğin Kur'ân-ı Kerîm eğitimi için çocuğun okuyup yazmasını beklemek gerekir. Biran evvel hatim etsin diye "*Mini mini çocuğu henüz anlayamayacağı şeyler altında zebun etmek neşe-i tahsilini kırmaktan başka bir şeye yaramaz*".¹² Bununla birlikte Sabri Cemil'e göre okul, bir çocuğa din terbiyesini mükemmel bir şekilde verebilmelidir.¹³

¹ Mustafa Ergün, **II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri**, Ankara 1996, s. 83.

² Hamdi Hasan, "Mekedag,onya Türk Çocuk Edebiyatının İlk Eseri", **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, S:12, İstanbul 1998, s.118.

³ Hamdi Hasan, **agm**, s. 118.

⁴ Sabri Cemil, "Türkiye Haricinde Mektepler", **Yeni Mektep**, S: 5, Eylül 1327, s. 140-144.

⁵ Sabri Cemil, "Zavallı Maarif, Zavallı Muallimler", **Yıldız**, S: 31, 11 Teşrin-i Evvel 1325, s. 2.

⁶ Recai Özcan, Makedonya'da "Çocuk Edebiyatı'nın Kaynaklarına Bir Bakış", **Hikmet**, Kasım 2009, s. 86.

⁷ Uzun olan şiir, şu mısralar ile nihayet bulmaktaydı:

" Bu bilgiyi, düşünmeyi, çalışmayı işte hep

Bize verdi anne gibi sevdiğimiz şu mektep". Bkz: Sabri Cemil, "Çocuk ve Mektep", **Yeni Fikir**, S: 21, 1 Mayıs 1330, s. 664-665.

⁸ Sabri Cemil, **Ameli Fenn-i Tedris**, Kosova Matbaası, Üsküp 1326, s. 18.

⁹ Sabri Cemil, "Mekteplerimizde Meskenet", **Yeni Mektep**, S: 1, Nisan 1327, s. 13.

¹⁰ Sabri Cemil, "Tabiatların Tetkik ve Islahı", **Yeni Mektep**, S: 6, Teşrin-i Evvel, 1327, s. 161.

¹¹ Sabri Cemil, "Az ve İyi", **Yeni Mektep**, S: 1, Nisan 1327, s. 3-4.

¹² Sabri Cemil, **age**, s. 31.

¹³ Sabri Cemil, **age**, s. 35; Sabri Cemil bu amaçla çocuklar için dinî şiirler de kaleme almıştır. Bkz: Sabri Cemil, "Allah", **Tedrisat-ı İbtidâiye Mecmuası**, S: 7, 15 Ağustos 1326, s. 19.

Eğitimde yalnızca teorik bilgileri uygun bulmayan¹⁴ Sabri Cemil, bunun yeterli olamayacağını aynı zamanda tatbikata da yer verilmesi gerektiğini düşünmekteydi. “*Demirci dükkânında, kunduracı yanında bir çırak nasıl elleriyle çalışırsa bir mektep çocuğu da öylece mektepte çalışmalıdır*”.¹⁵ Misal; din eğitiminde namaz konusu verilirken eksiksiz bir şekilde abdest aldırılmalı ve usûlüne uygun olarak namaz kıldırılmalıdır.¹⁶ Gerçekte Sabri Cemil’in eğitim düşüncesinde “*amelî*” olmak vardı. Ona göre “*İlimler fikre bir ziynet versin diye öğrenilmez, bunlar insanların manevi ihtiyaçlarından evvel maddi hacetlerini istifa için talim olunur*”.¹⁷ Fakat dersler sadece sınıflarda amelî okutulmakla kalmamalıdır. Aynı zamanda okul dışına gezintiler yapılmalıdır.¹⁸ Ancak söz konusu gezinti dersleri bir program çerçevesinde icra edilmelidir.¹⁹

Sabri Cemil’in eğitimde, dikkate alınması gerektiğini savunduğu, diğer isteklerini şöyle sıralamak mümkündür:

Eğitimde kullanılan dil açık ve sade bir Türkçe olmalı, mümkün mertebe ıstılah kullanımından uzak durulmalıydı²⁰. Aslında, O, Türkçenin sadeleştirilmesinden yanaydı. Bu konuda “*Tenzil olsa da zül değildir*” demektedir.²¹ Toplumun bütün katmanlarına ulaşabilecek eserler verebilmek için dilin sade olması gerekir diyen²² Sabri Cemil, “*Harften Evvel Lisan*”ın üzerinde durmaktaydı.²³

Onun fikrinde muallim, öğrencileri soru sormaya teşvik etmeli, onların sorularından çekinmemeliydi. Çünkü “*Hakiki bir muallim bir meseleyi bilmese de öğrenip cevap vermeğe her zaman muktedirdir*”.²⁴ Muallim soruyu bütün sınıfa sormalı ve cevap için uygun bir müddet beklemeliydi.²⁵

Sabri Cemil, eğitim öğretim işinde muallimlerden başka elemanlardan da faydalanılabileceğini söylemekteydi. Örneğin el işi dersinde bu dersin hakkını verebilecek muallimler yetişinceye kadar bu dersi “*terbiyeli*” bir marangoz okutabilirdi.²⁶

Eğitimde ev ödevlerinin önemini savunan Sabri Cemil, özellikle yazılı ev ödevlerinin öğrencilerin öğrendiklerini pekiştirme açısından çok faydalı olduğunu iddia etmekteydi.²⁷

Sabri Cemil, eğitimde maarif müfettişlerinin gereğine inanmakla birlikte, muallimin asıl müfettişinin vicdanı olması gerektiğini, “*mübarek*” bir işle uğraştığının şuurunda olması icap ettiğini düşünmekteydi.²⁸

Sabri Cemil, ders yoğunluğundan da şikâyet etmekteydi. Yaşı itibarı ile “*İstedliğini yapmak, istediğini yemek isteyen*”²⁹ çocuklar için derslerin çokluğu, ders saatlerinin uzunluğu, görevlerin nihayetsizliği, onları tembelliğe itmekteydi. Bunun önüne geçilmeliydi.³⁰

¹⁴ Sabri Cemil, *age*, s. 79.

¹⁵ Sabri Cemil, “Amelî Olalım”, *Yeni Mektep*, S: 3, Haziran 1327, s. 65.

¹⁶ Sabri Cemil, *age*, s. 35.

¹⁷ Sabri Cemil, “Amelî Olalım”, s. 65.

¹⁸ Sabri Cemil, “Gezinti Dersleri”, *Yeni Mektep*, S: 5, Eylül 1327, s. 129.

¹⁹ Sabri Cemil, *agm*, s. 131.

²⁰ Sabri Cemil, *age*, s. 35.

²¹ Sabri Cemil, “Lisanımız Sadeleşmelidir”, *Yıldız*, S: 29, 20 Eylül 1325, s. 3.

²² Recai Özcan, *agm*, s. 86.

²³ Sabri Cemil, “Harften Evvel Lisan” *Tanin*, S: 1626, 27 Mayıs 1329, s. 3.

²⁴ Sabri Cemil, *age*, s. 36.

²⁵ Sabri Cemil, “Dikkat Melekesi”, *Yeni Mektep*, S: 13, Mayıs 1328, s. 390.

²⁶ Sabri Cemil, *age*, s. 103.

²⁷ Sabri Cemil, *age*, s. 142.

²⁸ Sabri Cemil, *age*, s. 144.

²⁹ Sabri Cemil, “Çocukta Mesuliyet Fikri”, *Yeni Mektep*, S: 11, Mart 1327, s. 322.

Turkish Studies

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra eğitim alanında da birçok şeyin değişeceğini düşünen Sabri Cemil, eski devir eğitiminin tembel, zorba ve baskıcı olduğunu "hürriyet"³¹ döneminde bunlara yer olmadığını ve yeni bir eğitim anlayışını hâkim kılmanın lüzumuna inanmaktaydı.³²

Aynı zamanda şair olan Sabri Cemil, çocukların eğitimine yardımcı olmak, onlara vatan, millet aşkını aşılama amacıyla çok sayıda şiir kaleme aldı.³³ Eğitim için yazdığı şiirlerin bir örneği şu şekilde idi:

Gel kardeşim sen de say
Dört beş altı...zor mudur?
Bak ne kolay sayılır
Yedi sekiz dokuz on
Kim sayarsa aşk olsun
Kim bilmez böyle saymak
Ona oyun hep yasak
Ben bunları öğrendim
Duydunuz ya efendim!
Ben istemem bal şeker
Bir aferin pek yeter!³⁴

Eğitimde çocukların manevi duygularını önemseyen Sabri Cemil, bu konuda da şiirler kaleme aldı.³⁵

Esasen on bir civarında çocuk şiir kitabı yazan Sabri Cemil, Makedonya çocuk edebiyatının öncüsü olmakla kalmamış aynı zamanda Türk Edebiyat tarihinde de çocuk edebiyatının en önemli isimlerinden biri olmuştur.³⁶ Bazı şiirlerinde batıda örnekleri görüldüğü üzere, hayvanları konuşturarak eğitim üzerine düşüncelerini açıklamaktaydı.³⁷

Sabri Cemil'in eğitim anlayışında öne çıkan konulardan biri de çocuk bahçesi yani anaokulu fikri idi. Ona göre çocuk bahçeleri bir okuldu. Çocuğa doğrudan müdahale edilmeyen bu yerde, çocuk tabii olarak büyüyecekti.³⁸ Çünkü iptidai mektepleri aile terbiyesinin noksanlıklarını tamamlayamıyordu.³⁹ O, bu konuda şöyle devam etmekteydi:

³⁰ Sabri Cemil, "Tembellik" **Yeni Mektep**, S: 10, Şubat, 1327, s. 290.

³¹ Sabri Cemil, "Hürriyet", **Yeni Mektep**, S: 3, Haziran 1327, s. 84-87.

³² Sabri Cemil, **age**, s. 6.

³³ Sabri Cemil "Şiir-i Seraser" **Yıldız**, 25 Teşrin-i Evvel, 1325, S: 33, s. 2; "Türk Çocuğunun Dileği", **Yeni Fikir**, S: 15, 1 Eylül 1329, s. 483-484; "Ümidi Kesmeyelim" **Yeni Fikir**, S: 18, 1 Kanun-ı Evvel 1329, s. 562-563; "Oğlumun Düşüncesi", **Yeni Fikir**, S: 19, 1 Kanun-ı Sani 1329, s. 606-607; "Çiftçiliği Sev", **Yeni Fikir**, S: 20, 15 Mart 1330, s. 632,633 ; "Rum İlini Unutma", **Yeni Fikir**, Temmuz 1329, S: 13, s. 399-400; Mustafa Ergün, **age**, s. 87.

³⁴ **Yeni Mektep**, S: 12, Nisan 1328, s. 374.

³⁵ Sabri Cemil, "Ey Muhammed" **Yeni Mektep**, S: 8, Kanun-ı Evvel 1328, s. 245-246.

³⁶ Hamdi Hasan, **agm**, s. 118.

³⁷ Sabri Cemil, "Fikr-i Hayat", **Yeni Mektep**, S: 6, Teşrin-i Evvel 1326, s. 188; Sabri Cemil, "Keçi Kavgası", **Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası**, S: 4, 15 Mayıs 1326, s. 172,173; Sabri Cemil, "Maymunla Ceviz", **Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası**, S: 4, 15 Mayıs 1326, s. 173.

³⁸ Mustafa Ergün, **age**, s. 84.

³⁹ Sabri Cemil, "Çocuk Bahçeleri", **Yeni Fikir**, Teşrin-i Evvel 1329, S: 16, s. 498.

“...Düşünmüyorlar ki iyi terbiye almak mecburiyetinde bulunan, hayatı alacağı terbiyeye merbut olan Osmanlıların en esasl ihtiyacı işte böyle “çocuk bahçelerine”dir.”⁴⁰

Eserin İçeriği

Sabri Cemil, **Amelî Fenn-i Tedris** isimli kitabın önsözünde eseri hangi amaçla kaleme aldığını belirtmektedir. O kitabını Gabriel Compayre'nin aynı adı taşıyan eserini esas alarak yazdığını söyledikten sonra şöyle devam etmekteydi:

“...Fikrimce bütün ilkokul muallimlerine ve dolayısı ile bütün millete faydalı bir hizmet arz ettim. Burada ilkokul programımız dışında görülecek bazı bahislerle derslerin ileride programa konulacağı şüphesiz görüldüğünden bunları atmaya uygun bulmadım”.⁴¹

Sabri Cemil, eserini tanıtırken Amelî Fenn-i Tedris'in Fenn-i Terbiye'de bulunan genel kuralların tatbikatından başka bir şey olmadığını yazmaktaydı.

Sabri Cemil, eserini 14 bölüm halinde yazmıştı. Kitabın bölümleri şunlardı:

1. Öğretim Yöntemleri, 2. Alfabe, Okuma ve Yazının Öğretimi, 3. Kur'ân ve Din Dersinin Öğretimi, 4. Eşya Dersinin Öğretimi, 5. Türkçenin (Lisanî Osmanî) Öğretimi, 6. Tarih Dersinin Öğretimi, 7. Coğrafya Dersinin Öğretimi, 8. Matematik ve Tabiat Bilgisinin Öğretimi, 9. Ahlak ve Medeni Bilgilerin Öğretimi, 10. Resim ve Müzik Derslerinin Öğretimi, 11. Jimnastik, El İşleri ve Diğer Derslerin Öğretimi, 12. Ödül ve Ceza, 13. Disiplin 14. Yönetim ve Öğretime Ait Özel İşlemler.⁴²

Öğretim Yöntemleri

Sabri Cemil, birinci derste öğretim yöntemleri üzerinde durmakta ve her muallimin mutlaka bu teknikleri bilmesi gerektiğini gerekçeleriyle birlikte izah etmekteydi.

Sabri Cemil, muallimlerin öğretim yöntemleri hakkında bilgi sahibi olmalarının gerekçelerini şöyle açıklamaktaydı:

1. Öğretilecek bilginin kendine ait özelliği.
2. Öğrencilerin zihinsel gelişim düzeyinin birbirlerinden farklı olması.
3. Her öğretim kademesinde ayrı öğretim yöntemlerinin takip edilmesi zorunluluğu.⁴³

Alfabe, Okuma ve Yazının Öğretimi

İkinci dersin başlığı “*Elifba, Kıraat ve Yazının Suret-i Talimi*” ismini taşımaktaydı. Bu derste okumanın çeşitli dereceleri, okumayı öğrenmenin yolları, alfabenin öğrenimine başlamanın yolları, okuma ve yazmanın aynı zamanda öğrenimi gibi konuları işlemekteydi.

Sabri Cemil, okumayı derecelere ayırmanın lüzumuna inanmaktaydı. İlk olarak öğrenci, harfleri tanımaya başlar, onların isimlerini bilir. İkinci olarak okumayı söker, son olarak ise düzgün ve usûlüne uygun okumaya başlar.⁴⁴

Sabri Cemil, eski usûlle, yani harflerin isimlerini öğretip birleştirilmesine karşı çıkmaktaydı. Örneğin “Ağaç” kelimesini öğretirken, “a”, “ğ”, “a”, “ç” yerine “a-ğaç” olarak öğretilmelidir diyordu.⁴⁵

⁴⁰ Sabri Cemil, “**agm**”, s. 497.

⁴¹ Sabri Cemil, **age**, s. 5.

⁴² Mustafa Şanal, “Türkiye’de Öğretmen Okullarında Okutulan Meslek Dersi Kitaplarının Pedagojik Açıdan Değerlendirilmesi”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2002, s. 397.

⁴³ Sabri Cemil, **age**, s. 9; Mustafa Şanal, **agt**, s. 398.

⁴⁴ Sabri Cemil, **age**, s. 19.

Sabri Cemil, çocuğun okumasını beklemeden eline kurşun kalem vererek harfleri yazmaya başlamadan elinin alışmasına gayret gösterilmesi gerektiğini söylemekteydi.⁴⁶ “*Hat ile kıraati aynı zamanda tedris etmek*” gerektiğini düşünmekteydi.⁴⁷

Okuma (kıraat) dersinde öğrencinin sadece hafızası işletilmemeli, bu ders aynı zamanda hayal ve muhakeme gücünün artmasına da hizmet etmeliydi.⁴⁸

Öğrencinin güzel yazı yazabilmesi için Sabri Cemil’in bazı tavsiyeleri vardı:

1. Öğrencinin vücudu yemek yerken aldığı şekli almalıdır.
2. Bacaklar önde olmalı, çapraz yahut geriye kaydırılmamalıdır.
3. Sol kol sıraya bırakılmalı, vücudu desteklemeli, sol el açık ve defter üzerinde olmalıdır.
4. Defter biraz sağa (Fransızca yazarken sola) meyilli olmalıdır.
5. Kalem sağ elde olmalı ve ilk üç parmak arasında hafifçe tutulmalıdır.
6. Yazı yazarken baş çok hafif eğilmeli ve kâğıda fazla sokulmamalıdır.⁴⁹

Kur’ân ve Din Dersinin Öğretimi

Sabri Cemil, Kur’ân-ı Kerîm’in öğretiminde iki yöntemden bahsetmekteydi; bunlardan biri hece yöntemi, diğeri ise hece öğretildikten sonra düz kıraat biçiminde Kur’ân-ı Kerîm’in okunmaya başlandığı yöntemdir. Heceye başlamadan önce çocuklara harfler, hareketler telaffuz edilmiş biçimleriyle anlatılmalıdır.⁵⁰

Eşya Dersinin Öğretimi

Kitaptaki bölümlerden biri de “*Durus-ı Eşya*”dır . Bu bölümde eşya dersinin ne anlama geldiği, eşya dersinin kuralları, derslerin hazırlanışı, mektep müzesi vb. konular ele alınmaktaydı.

Sabri Cemil’e göre bu ders “*Çocuğa fikr-i mücerret hâsıl etmek için*” gerekliydi. Ayrıca Eşya Dersi çocuğun beş duyu organının daha iyi işlemesine yardımcı olabilirdi.⁵¹

Sabri Cemil, eşya dersinin amacına uygun olarak okutulması için “*Mektep Müzesi*”ni gerekli görmekteydi. Bu şekilde muallim ders için gerekli eşyayı hazır bulabilir. Bu müzelerin hazırlanmasında bizzat öğrenciler rol almalıdır.⁵² Hatta bu müze yeni gelen öğrenciler tarafından yeniden oluşturulabilir.⁵³

Türkçe’nin (Lisanî Osmanî) Öğretimi

Sabri Cemil’in fikrinde Türkçe dersinin amaçlarından biri de söylemeyi öğretmek olmalıydı. Çünkü toplumdaki statüsü ne olursa olsun bütün insanlar, nezaket ve suhuletle isteklerini ifade etmek isterler.⁵⁴

⁴⁵ Sabri Cemil, *age*, s. 20; Bu konuda ayrıca Bkz: Sabri Cemil, “Harflerimizi Nasıl Telaffuz Etmeli”, *Yeni Mektep*, S: 9, Kanun-ı Sani, 1327, s. 257-259.

⁴⁶ Sabri Cemil, *age*, s. 23.

⁴⁷ Sabri Cemil, *age*, s. 25.

⁴⁸ Sabri Cemil, *age*, s. 24.

⁴⁹ Sabri Cemil, *age*, s. 27.

⁵⁰ Mustafa Şanal, *agt.*, s. 405.

⁵¹ Sabri Cemil, *age*, s. 38.

⁵² Sabri Cemil, *age*, s. 40.

⁵³ Sabri Cemil, *age*, s. 41.

⁵⁴ Sabri Cemil, *age*, s. 46.

Öğrencilerin kelime hazinelerinin artması ifade gücünün kuvvetlenmesi için muallim, çocuklara bir takım hikâyeler ve küçük mektuplar yazdırmalıdır.⁵⁵ Onların anlamını bilmediği kelimeleri kullanmasına karşı çıkmalı, kısa ve sade cümlelerle konuşmalarını telkin etmelidir.⁵⁶ Sabri Cemil'in fikrinde bu ders de amelî olarak öğretilir.⁵⁷

Tarih Dersinin Öğretimi

Bu kısımda tarih öğreniminin amacı, Tarih öğreniminin zihnin gelişimi üzerindeki tesiri, Tarih ve Coğrafya ilişkisi, Tarih öğreniminde muallim ve öğrencilere düşen görevler vb. konuları ele alınmaktadır.

Eski savaşları, adetlerimizi en cahil insanların bile anlatıp dinlemekten zevk aldığını belirten Sabri Cemil, “*Küçük Osmanlılara*” tarih belletmenin maksadının onlarda vatan düşüncesini, sevgisini geliştirmek olduğunu söylemektedir.⁵⁸ Bu cümleden olarak ilkokullarda genel tarih yerine Osmanlı tarihi okutulmalıydı. Fakat Osmanlı tarihini daha iyi anlatmak için kısmen genel tarih verilebilir. Bu konuları ilkokul öğrencisinin seviyesine uygun olarak fazla detaya inmeden vermek icap eder.⁵⁹ Ayrıca muallim, öğrenci için en fazla yararlı olacak konuları seçmeli ve tarihin karanlıklarında kaybolmamaya dikkat etmeli konuyu bir şekilde güncelleştirmeli,⁶⁰ çocukların dersi papağan gibi ezberlemelerine karşı çıkmalıdır.⁶¹ Tarih dersine çocukların ilgisiz kalmamaları bu ders ile alakadar olmaları tamamen “*Muallimîn Sanatına*” ait bir şeydir.⁶² Muallim konuları anlatırken kitaba bağlı kalmamalı, konuyu kendi kendine tasvir etmelidir.⁶³

Coğrafya Öğretimi

Bu bölümde Coğrafyanın tanımı, Coğrafyanın öğrencilere kazandırdıkları, Coğrafyanın bölümleri, Coğrafya ile ilgili haritalar ve kitaplar üzerinde durulmaktadır.

Sabri Cemil, Coğrafyayı kısaca yeryüzünün tasviri olarak açıklamaktaydı. Coğrafya yer küremiz üzerinde meydana gelen her türlü olayla ilgilenmektedir.⁶⁴ Coğrafya öğreniminde güdülen amaç, tarih öğreniminkine çok benzer. Eserde bu fikir şöyle açıklanmaktadır:

“*Tarih-i Osmanî vatanın ruhu ise Coğrafya-i milli de bedenidir.*”

Coğrafya sayesinde öğrenci, vatan coğrafyasını tanır, yakın tarihte kaybedilen ve hâlihazırda korunan ülke hudutları hakkında bilgi sahibi olur. Aynı zamanda Coğrafya dersi sayesinde öğrenciler, ülkenin doğa güzellikleri, eşsiz iklimi hakkında bilgi sahibi olur ve mukaddes vatan toprağını daha iyi tanıdığı için de vatan sevgisi artar.⁶⁵

⁵⁵ Sabri Cemil, *age*, s. 48.

⁵⁶ Sabri Cemil, *age*, s. 53.

⁵⁷ Sabri Cemil, “Amelî Olalım”, s. 67.

⁵⁸ Sabri Cemil, *age*, s. 55.

⁵⁹ Sabri Cemil, *age*, s. 56-57.

⁶⁰ Sabri Cemil, *age*, s. 58; Sabri Cemil, kaleme aldığı makalelerde de öğrencilerin Tarih dersinde tarihi haritalar çizmesi gerektiğini, eğer imkân dâhilinde ise geçmişten kalan medeniyet eserlerini ziyaret etmelerini salık vermekteydi. Bkz: Sabri Cemil, “Amelî Olalım”, s. 68-69.

⁶¹ Sabri Cemil, *age*, s. 63.

⁶² Sabri Cemil, *age*, s. 59.

⁶³ Sabri Cemil, *age*, s. 64.

⁶⁴ Sabri Cemil, *age*, s. 65.

⁶⁵ Sabri Cemil, *age*, s. 66.

Coğrafya öğretiminde araç gereç olarak çeşitli atlaslardan ve haritalardan yararlanılmaldır. Eskiden bunlardan yararlanılmadığı için Coğrafya öğrenilemiyor ancak ezberleniyordu.⁶⁶

Matematik ve Tabiat Bilgisinin Öğretimi

Bu bölümde hesap ve önemi, zihin hesapları, ilkokullarda Hendese (Geometri), Tabiat Bilgisi ve Tabiat Bilgisi'nin öğreniminin zorunluluğu gibi konulara yer verilmiştir.

Sabri Cemil'e göre hesap bilmek, okuma yazma bilmekten çok daha önemli ve gereklidir. Örneğin köylü okuma yazma bilmeyebilir ama çalıştığı yevmiyenin, sattığı buğdayın yahut hayvanın parasını hesap edebilir.⁶⁷

Matematik konuları içerisinde zihin hesaplarının ayrı bir yeri vardır. Jimnastik vücut için ne ise zihin hesapları da fikir için odur. Zihin hesapları günlük hayatta herkese, özellikle de ticaretle uğraşan kimselere, çok lazım olur.⁶⁸

Tabiat dersi öğrenciye birçok faydalı bilgi vermek yanında ona gözlem ve inceleme özelliğini kazandırır. Bu özelliği kazanan çocuk "*Lakayt nazarlardan kaçan*" birçok konuyu kendisi araştırarak bulmaya gayret sarf eder.⁶⁹

Tabiat dersinin öğrenimi için okul gezileri çok isabetlidir. Söz konusu geziler civarda bulunan tarlalara, çiftliklere, ormanlara, fabrikalara, bir taş ocağına yahut bir telgraf dairesine yapılabilir.⁷⁰

Ahlak ve Medeni Bilgilerin Öğretimi

Bu bölümde, ahlak terbiyesi, ahlak öğrenimi, kalp ile öğrenim, tefekkür ile terbiye, muallimin örnek olması, nazari ahlak, medeni bilgilerin lüzumu, medeni bilgiler ve tarih, medeni bilgiler ve siyaset vb. konular ele alınmaktadır.

"*Terbiye-i Ahlakiye'nin umûmî ve nazari bir şey*" olduğunu ifade eden Sabri Cemil, bunun düzenli bir ders şekline sıkıştırmanın doğru olmadığını fakat bununla birlikte, bir ilim gibi, ilimin en yücesi olarak ayrıca öğretilmesi gerektiğini de düşünmekteydi.

Bir ahlak dersi ne kadar iyi öğretilir ise öğretilsin, bu ders tek başına namuslu bir insan yetiştirmeye yetmez; ancak bunu destekler.⁷¹

Resim ve Müzik Öğretimi

Sabri Cemil, resim dersinin çocukların eğitiminde diğer dersler kadar önemli olduğunu düşünmekteydi. Bu konuda şunları ifade etmekteydi:

"*Mekatib-i ibtidâîmizin hâlihazır programlarında resim dersi görünmüyor. Fakat lüzum ve ehemmiyetine binaen bunun da yakında ilave edileceği şüphesizdir*".⁷²

Bu bölümde ilkokullarda Resim, resmin çeşitleri, çocuklarda resim merakı, ilkokullarda Musiki, musikinin faydaları vb. konular ele alınmaktadır.

⁶⁶ Sabri Cemil, *age*, s. 70- 71; Sabri Cemil, Coğrafya dersinde de konuyu iyi anlamaları için geziye çıkarılmalarını ve gezilen yerlerde dağları, ovaları, akarsuları yerinde görmelerini önermekteydi. Bunun mümkün olmadığı durumlarda sınıfta konuyla ilgili haritalar çizdirilmeliydi. Bkz: Sabri Cemil, "Ameli Olalım", s. 69.

⁶⁷ Sabri Cemil, *age*, s. 73.

⁶⁸ Sabri Cemil, *age*, s. 75.

⁶⁹ Sabri Cemil, *age*, s. 78.

⁷⁰ Sabri Cemil, *age*, s. 79.

⁷¹ Sabri Cemil, *age*, s. 80.

⁷² Sabri Cemil, *age*, s. 93.

Resim sadece boş vakti olanlara veya sanatkârlara has bir uğraşı değildir. Resim “*Fünûn gibi terbiye üzerine tesiri*” olan bir derstir.⁷³

Küçük çocuğa resimden daha uygun bir şey olamaz. Çünkü resim onun ellerini, gözlerini meşgul eder. Çocuklar resimle ilgilenmeye çok meraklıdır. Çocuklar ellerine bir kâğıt kalem geçirdi mi etrafında gördüğü adamları, evleri, ağaçları, hayvanları kendi kendine çizmeye başlarlar. Çocuğun bu ilgisini kullanarak ona, resimle, el, göz ve fikir terbiyesi verilebilir.⁷⁴

Musiki dersi en küçük sınıflarda bile icra edilebilir. Çok küçük çocukların terbiyesinde bu ders kullanılabilir.⁷⁵ Musiki çocuklar tarafından sevilir, onlar için koşmak oynamak kabilinden bir ihtiyaçtır.⁷⁶

Jimnastik, El İşleri ve Diğer Derslerin Öğretimi

Bu bölümde el işleri ve beden idmanları, jimnastik ve gayesi, el işlerinin önemi, el işlerinde takip olunacak düzen, ziraat metotlarının öğrenimi, kız mekteplerinde el işleri, iğne işleri, ev idaresi vb. konular ele alınmaktaydı.

El işleri ve beden eğitimi ilkokullarda mühim bir yer işgal etmelidir. Çünkü bu dersler el maharetini, vücudun zindeliğini, çevikliğini sağlar. Gelecek nesiller için beden eğitimi ve jimnastik çok önemlidir. Zira “*Sağlam fikir sağlam vücutta bulunur*”.⁷⁷

Ülkenin şartları göz önüne alındığında çocukların şimdiden beden eğitimi dersinde askeri eğitim benzeri bir eğitim almaları hatta mümkünse silah atma talimleri yapmaları yarınlar için önemlidir.⁷⁸

Sabri Cemil’e göre İslâm Dini’ndeki namaz tıp açısından bakıldığında vücudun sağlığı, zindeliği için önemlidir. Alete ihtiyaç duyulmayan bir jimnastiktir. Üstelik namaz öncesinde alınan abdest ile de vücuda bu anlamda katkı sağlarız.⁷⁹

El işlerinin faydalarını üç başlık altında açıklamak mümkündür:

1. Bedene faydası.
2. Fikre faydası.
3. Topluma faydası.⁸⁰

Okullardaki el işi dersi genel olarak meslek terbiyesi belli hudutlar içerisinde kalmalı, okulun bir fabrika olmadığı unutulmamalıdır. Okulda ancak el sanatlarının zevki öğrencilere verilebilir.⁸¹

Ödül ve Ceza (Mükâfat ve Mücazat)

Bu kısımda okulda disiplin ve disiplini sağlama yolları, mükâfat, mükâfat-ı mahsusa, sitayişler ve diğer mükâfatlar, mükâfat tevzi. Mücazat (ceza), tembih, takdir ve teftiş konuları ele alınmaktadır.

⁷³ Sabri Cemil, *age*, s. 92.

⁷⁴ Sabri Cemil, *age*, s. 94.

⁷⁵ Sabri Cemil, *age*, s. 95.

⁷⁶ Sabri Cemil, *age*, s. 96.

⁷⁷ Sabri Cemil, *age*, s. 98.

⁷⁸ Sabri Cemil, *age*, s. 100.

⁷⁹ Sabri Cemil, *age*, s. 99.

⁸⁰ Sabri Cemil, *age*, s. 102.

⁸¹ Sabri Cemil, *age*, s. 104.

Öğrenciler okuldaki bütün davranışlarının karşılığını, olumlu veya olumsuz görmelidirler. Öğrenciler iyi bir şey yaptıkları zaman ödüllendirilmelidirler. Aksi takdirde “Gözleri yıldırılmış olur”.⁸²

Öğrenciyi disipline etmek, daha çok ders çalışmasını sağlamanın yollarından birisi de rekabettir. Ancak bu yöntemi çok iyi ve yerinde kullanmak gerekir. Aksi takdirde şu sorunlar ortaya çıkar:

1. Çocukların dikkati asıl görevlerinden mükâfata çevrilebilir.
2. Çocukların bazılarında gurur, ötekilerinde mahcubiyet hâsıl olabilir.
3. Çocuklar arasında kin ve hasede sebebiyet verilebilir.
4. Öğrenciler ömür boyu kendilerine farklı davranılmasını istemek gibi yanlış tutum içerisine girebilirler.⁸³

En iyi mükâfatlar maddi olmayan mükâfatlardır. Bu cümleden olarak öğrenci hakkında sitayişle bahsetme çok uygun bir mükâfat çeşididir.⁸⁴

Eğitimde mücazat (ceza) da önemli bir araçtır. Öğrenciye verilecek en iyi ceza yöntemlerinden biri onu sevdiği şeylerden mahrum etmektir.⁸⁵ Tembih ve tekdir de mücazat olarak kullanılabilir. Fakat muallim yerli yersiz bunları kullanacak olursa, örneğin sık sık tekdir ederse bir müddet sonra öğrenci üzerinde hiçbir etkisi kalmaz.⁸⁶

Sabri Cemil, öğrencilere yazı ve ezber cezasını da uygun bulmaktaydı. Okuldan kaçan bir çocuğa “Yalancının evi yanmış kimse inanmamış, ben de bir daha yalan söylemeyeceğim” veya “Mektepten kaçanlar haylaz olurlar, cahil kalırlar”, “Mektebe her gün seve seve geleceğim” cümleleri ceza olarak yazdırılırsa etkili olabileceğini savunmaktaydı.⁸⁷

Muallim ceza verirken şu noktalara dikkat etmelidir:

1. Ceza işlenen suç ile orantılı olmalıdır.
2. Ceza çok sık verilmemelidir.
3. Cezalar tedricen verilmeli, önce hafif cezalardan başlanmalıdır.
4. Verilen ceza, suç ile irtibatlı olmalıdır. Kavga eden çocuğu oyun arkadaşlarından mahrum etmek gibi.⁸⁸

Disiplin

Sabri Cemil, bu bölümde disiplin tedbirleri, zaman cetvelini disiplin aracı olarak kullanma, sıkı bir nezaretin lüzumu, muallimler in disiplini sağlama adına öğrencilerin ebeveyni ile görüşmesi vb. konular ele almaktaydı.

Hakiki disiplin, disipline aykırı bir olay olmadan, alınan tedbirlerle onu keşfetmek ve olay cereyan etmeden ortadan kaldırmaktır. Muallimlerin nüfuzunu kullandığı iyi bir okulda cezaya müracaat etmeye gerek kalmaz.⁸⁹

⁸² Sabri Cemil, *age*, s. 112.

⁸³ Sabri Cemil, *age*, s. 113-114.

⁸⁴ Sabri Cemil, *age*, s. 115.

⁸⁵ Sabri Cemil, *age*, s. 117.

⁸⁶ Sabri Cemil, *age*, s. 118.

⁸⁷ Sabri Cemil, *age*, s. 120.

⁸⁸ Sabri Cemil, *age*, s. 121.

⁸⁹ Sabri Cemil, *age*, s. 124.

Muallimlerin ders dışında da öğrenciyle ilgilenmesi, bazı zamanlar eve kadar onlara refakat etmesi, ders dışındaki faaliyetlerini gizlice takip etmeleri okul disiplini açısından fevkalade yarar sağlar.⁹⁰

Disiplini sağlamada muallimin öğrenci yakınlarıyla görüşmesinin çok faydası olacağını ifade eden Sabri Cemil, şunları dile getirmekteydi:

“*Muallimler, inzibat hususunda, çocukların pederleri, biraderleri, dayı ve amcaları ile görüşmeksizin bir şeye muvafık olamazlar*”.⁹¹

Yönetim ve Öğretime Ait Özel İşlemler

Son bölümde, bazı ders araç ve gereçleri, kitaplar, defterler, yazı tahtası, eğitim-öğretimde maddi ve manevi hazırlık, ev ödevleri, okul müzesi, eğitimde teftiş ve müfettiş ile Mekatib-i ibtidâîye ders programı ve Mekatib-i ibtidâîye mahsus talimat vb. konular yer almaktaydı.⁹²

Öğretmen ve Öğretmenlikle ilgili Fikirleri

Sabri Cemil, öğretmenlik mesleğinin çok önemli olduğunu düşünmekteydi. **Amelî Fenn-i Tedris** isimli eserinin önsözünde bu fikrini şu cümlelerle dile getirmekteydi:

“*Muhterem ve mazlum milletimiz hüner ve marifete çok susamıştır. Onu kandırarak, ona hayat verecek sizsiniz*”.⁹³

Sabri Cemil’in fikrinde bir milletin ve devletin yükselmesinde veya yıkılmaya yüz tutmasında o memleketteki muallimlerin büyük payı vardır. Ona göre muallimlerde bulunması gereken iki tane temel özellik olmalıdır; muallimler evvela ciddi bir tahsil görmelidirler, ikinci olarak ise öğrendiklerini vatan evlatlarına öğretmede hiçbir fedakârlıktan çekinmemelidirler.

Muallimlerin hakkıyla işlerini yapabilmeleri için okudukları kitaplar, muallim okullarında gördükleri dersler yetmez. Onların “*Hakiki muallim olabilmeleri*” ve “*Öğrendiklerini öğretebilmeleri için*” mutlaka Fenn-i Terbiye ve Tedris bilmeleri gerekir. Zira bu “*feraset*” ve “*tecrübeden*” çok daha fazla önemlidir.⁹⁴

Ailelere “*Küçükler her şeyden ziyade sevmeyi severler*”⁹⁵ diyen Sabri Cemil muallimlerin de çocukları sevmesi gerektiği düşüncesindedir. O, bu konu hakkına şu ifadeyi kullanmaktaydı:

“*Çocukları seviniz. Biliniz ki bütün mesainizin en kıymetli mükâfatı bu muhabbetir; bu muhabbetle temin olunan neşve-i muvaffakiyettir*”⁹⁶. Ayrıca şunları eklemekteydi:

“*Çocukların iyi huylu olmalarını, iyi iş yapmalarını istemez miyiz? O halde onların kalplerine temas etmek kendilerinde hak, hayır, vazife fikirleri uyandırmak iktiza eder*”.⁹⁷

Fakat muallimin çocukları sevmesi kâfi değildir aynı zamanda kendisini de öğrencilere sevdirmesi gerekir.⁹⁸

⁹⁰ Sabri Cemil, **age**, s. 128.

⁹¹ Sabri Cemil, **age**, s. 129.

⁹² Sabri Cemil, **age**, s. 135.

⁹³ Sabri Cemil, **age**, s. 3.

⁹⁴ Sabri Cemil, **age**, s. 4. Sabri Cemil, bu düşüncelerinin yanında, öğretmenin başarılı olması için refah içerisinde yaşamasını istemekteydi. Öğretmen “Temin-i idare”den artan parasıyla kitap, gazete vb. alabilmeliydi. Bkz: Sabri Cemil, “Zavallı Maarif, Zavallı Muallimler”, s. 3.

⁹⁵ Sabri Cemil, “Bir Genç Valideye Mektup”, **Yeni Fikir**, S: 17, Teşrin-i Sani 1329, s. 529-531.

⁹⁶ Sabri Cemil, **age**, s. 6.

⁹⁷ Sabri Cemil, “Amelî Olalım”, s. 70.

Muallim, öğrencilerini ayrı ayrı tanımalı, öğrenme kabiliyetleri hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Bu konuda muallim bir hekim gibi olmalı öğrencisinin sıkıntılarına vakıf olmalıdır.⁹⁹

Muallim, Psikoloji yani “*İlm-i Ahvâl-i Ruh ilmi*”yle de mücehhez olmalıdır. Çünkü söz konusu ilimin kaideleri en nitelikli bir mürebbiden daha önemli bir rehberdir.¹⁰⁰

Sabri Cemil’e göre bir muallimin irfan ve zekâyâ sahip olması fevkalade güzel bir özellik olmasına karşın yine de yetersizdir. Muallim, mutlaka terbiye kurallarını bilmek zorundadır ve muallimin sadece öğrenme yolunu bilmesi yetmez aynı zamanda öğretme yollarını da bilmesi gerekir.¹⁰¹ Bu cümleden olarak muallim çocukları içinde bulunduğu “*atâlet-i fikriye*”den kurtarması gerekir. Bunun çaresi de öğretmenlerin eğitim öğretim tekniklerinde gizlidir.¹⁰² Bu nedenle “*Çocuğun fikirlerini o cansız satırlar arasından kurtarmak, nazarını maddî şeyler üzerine tevcih etmek iktiza eder*”.¹⁰³

Sabri Cemil’in üzerinde önemle durduğu meselelerden biri de dikkat hadisesidir. “*Muallim ancak şakirdanın dikkatini birkaç dakika celb edebildiği gün muvaffakiyetinden emin olabilir*”.¹⁰⁴ Bu sebeple öğretmen talebenin merak ve dikkatini çekmeyi bilmelidir. Sabri Cemil, bahsedilen konuda şöyle devam eder “*Buna muvaffak oldunuz mu öğrenmek, öğretmek meselesi muntazam bir makine gibi işler*”.¹⁰⁵

Dikkati toplamanın çeşitli yöntemleri bulunabilir. Örneğin öğretmen bir imla dersinde masaya çiçek bırakarak öğrencinin dikkatini oraya toplar ve çiçek ile ilgili sorular yöneltir.¹⁰⁶

Bununla birlikte öğretmen öğrenciyi iyi gözlemlemelidir. Örneğin esneyen çocuk her zaman dersi dinlemiyor denilemez bunun sebepleri vardır ve öğretmen bu konu hakkında bilgi sahibi olmalıdır.¹⁰⁷

Sabri Cemil’e göre öğretmen aynı zamanda öğrencilerin derste dikkatini devam ettirmelerini sağlamalı, onların derste uyuklamalarına mani olmalıydı. Bunun yolu olarak seçilen yöntemi de şöyle eleştirmekteydi:

“*Çocukların saatlerce başı dimdik, kolları bağlı oturmasını istemek hareket-i kanuna muğayir olmakla bitabi büyük bir insafsızlıktır.*”¹⁰⁸ Öğretmen çocukların uyumalarını önlemek için devamlı yerinde oturmamalı bazen öğrenciler arasında gezmeli ve onları da ders işleme sürecine katmalıdır.¹⁰⁹ Sabri Cemil, bir makalesinde ise şunları belirtmekteydi: Muallim sınıfın düzeni için bazen sınıf içerisinde gezebilir fakat bütün öğrencileri göz önünde bulundurmamak için yerinde oturmalıdır.¹¹⁰

⁹⁸ Sabri Cemil, *age*, s. 132. Sabri Cemil, özellikle tembel öğrencilerin ve bazı velilerin öğretmeni “garazkâr” olarak gördüklerini belirtmekteydi; Sabri Cemil, “Muallimler Hep Garazkâr” *Yıldız*, S: 27, 2 Eylül 1325, s. 4.

⁹⁹ Sabri Cemil, *age*, s. 133.

¹⁰⁰ Sabri Cemil, “Muhtasar İlm-i Ahvâl-i Ruh Dersleri ve Tedrisata Tatbiki” *Yeni Mektep*, S: 1, Nisan 1327, s. 17.

¹⁰¹ Sabri Cemil, *age*, s. 17.

¹⁰² Sabri Cemil, “Mekteplerimizde Meskenet”, s. 12.

¹⁰³ Sabri Cemil, “Amelî Olalım”, s. 67.

¹⁰⁴ Sabri Cemil, “Dikkat Melekesi”, s. 385-391.

¹⁰⁵ Sabri Cemil, “Canlı Bir İmla Dersi”, *Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası*, S: 12; 15 Nisan 1327, s. 250.

¹⁰⁶ Sabri Cemil, “*agm*”, s. 251.

¹⁰⁷ Sabri Cemil, “Niçin Esneriz”, *Tedrisat Mecmuası*, S: 66, Nisan 1341, s. 225-230.

¹⁰⁸ Sabri Cemil, “Derste uyku”, *Yeni Fikir*, Kanun-ı Sani, 1329, S: 19, s. 604.

¹⁰⁹ Sabri Cemil, *agm*, s. 605.

¹¹⁰ Sabri Cemil, “Dikkat Melekesi”, s. 390.

Sabri Cemil'in anlayışına göre sınıfta öğretmen değil, talebe aktif olmalıdır. Öğretmen, talebenin “fikrini ateşlemeli”, öğrencinin kendisine sakladıklarını söylemesi için onu teşvik etmelidir.¹¹¹

Muallim, Türkçeyi çok iyi kullanabilmeli, telaffuzu mükemmel olmalı, açık ve anlaşılır bir dil kullanılmalıdır.¹¹² Sabri Cemil'in fikrinde muallim çok sessiz konuşmaması gerektiği gibi, fazlaca da bağırmasıdır. Böyle yaparsa öğrencileri gürlüğe alıştırır.¹¹³

Muallim, her şeyden önce bir mürebbidir. O sadece fikre değil, kalbe de temas etmeli, vicdana da nüfuz etmelidir. Bunun için muallim, çocukların eğitimi için söylediği şeyleri kendisi bizzat yaşamalı¹¹⁴ ve onlara örnek olmalıdır.¹¹⁵

Muallim, iki sınıftan fazlasını idare etmek mecburiyetinde kaldığı zaman bir kalfanın yardımına başvurmalıdır. Ancak ona derste neler anlatacağı, dersi nasıl işleyeceği konusunda en ince ayrıntısına kadar bilgi vermelidir.¹¹⁶

Gelişmiş ülkelerde öğretmenin araç ve gereçlerini hazırlamadan sınıfa girmediğini belirten,¹¹⁷ Sabri Cemil'in kanaatine göre muallim, derse hazırlıklı gelmeli, derste yapacaklarını önceden planlamalı, derste kullanacağı araç ve gereçleri daha önceden hazırlamalıdır.¹¹⁸ Derslerde araç ve gereçlerden faydalanmalı, bu şekilde öğrencilerin konuyu daha iyi öğrenmeleri sağlanmalıdır. Örneğin tarih dersinde harita, atlas ve tarihi resimlerden faydalanmalıdır.¹¹⁹ Öğrencinin gözü önünde derse hazırlıklı ilgili hiçbir şey yapmamalıdır.¹²⁰ Sabri Cemil, bu konuda **Yeni Fikir** dergisinde muallimlere örnek olmak amacıyla birçok örnek plan yayınlamıştır.¹²¹

Esasen Sabri Cemil, muallimlerin bir program çerçevesinde hareket etmesini önemsemekteydi:

“*Dârümuallimînle mahsus yeni tanzim edilmiş olan tedrisat programı, o muallim için seneden seneye tatbik ve ikmal edilecek bir rehberdir. Bu programın bir nüshası bütün muallimlere tevzi olunmalıdır*”.¹²²

Sabri Cemil'in fikrinde muallim-i evvelin başkanlığında bir okulda bulunan bütün muallimlerin hazır bulunduğu, haftada veya ayda bir konferans teşkil edilmelidir. Bu konferanslara kasabada bulunan bütün muallimlerin iştirak etmesi daha faydalıdır. Yaz tatillerinde ise vilayetteki bütün muallimlerin bir araya gelebileceği büyük toplantılar tertip edilmeli, bilgi alış verişinde bulunulmalıdır.¹²³ Amaç öğretmenlerin kendisini geliştirmesi ve yenilikleri takip etmesidir. Sabri Cemil'e göre “*Terakki ve tecdid ihtiyacını her muallim kalbinde his etmelidir*”.¹²⁴

¹¹¹ Sabri Cemil, “Canlı Bir İmla Dersi”, s. 250.

¹¹² Sabri Cemil, **age**, s. 47.

¹¹³ Sabri Cemil, “Dikkat Melekesi”, s. 390.

¹¹⁴ Sabri Cemil, **age**, s. 83.

¹¹⁵ Sabri Cemil, **age**, s. 85.

¹¹⁶ Sabri Cemil, **age**, s. 136.

¹¹⁷ Sabri Cemil, “Amelî Olalım”, s. 66.

¹¹⁸ Sabri Cemil, **age**, s. 137, 138.

¹¹⁹ Sabri Cemil, **age**, s. 58.

¹²⁰ Sabri Cemil, **age**, s. 137, 138.

¹²¹ Sabri Cemil, **Yeni Mektep**, S: 6, Teşrin-i Evvel, 1326, s. 180-181.

¹²² Sabri Cemil, “Muallimler İşbaşına”, **Yeni Fikir**, S: 20, 15 Mart 1330, s. 626.

¹²³ Sabri Cemil, **age**, s. 138.

¹²⁴ Sabri Cemil, “Muallimler İşbaşına”, s. 626

Sabri Cemil'in düşüncesine göre muallim daha iyi çalışabilmek için birçok defter tutmalıydı. Zaten bu muallim talimatnamesine göre mecburdu. Bu defterler: Demirbaş eşya, künye, yoklama, gelir, gider, teftiş ve sağlık durumu ile ilgili defterden oluşmak üzere yedi taneydi.¹²⁵

Muallimden tam anlamıyla verim alabilmek için, muallimin çalışma şartları, maddi ve manevi anlamda düzeltilmelidir. Özellikle köy mekteplerinin görevleri çok ağırdır. Bunlar ayda 150–200 kuruşa geçinmek zorunda bırakılmışlardır.¹²⁶ Bu rakamlarla köyde muallimlik yapmak çok zor olduğunu düşünen,¹²⁷ Sabri Cemil, çare olarak muallimlerin maaşlarının artırılmasını ve 3-4 yıl köyde çalışanların şehirlere tayin edilmesini istemektedir.¹²⁸ Aslında genel olarak Sabri Cemil, öğretmenlerden yüksek verim almak için onları maddi sıkıntıdan kurtarmak lazım geldiğini ileri sürmekteydi. Ona göre gelişmiş ülkelerdeki öğretmenlerin böyle bir sıkıntısı yoktur.¹²⁹

Sabri Cemil'in fikrinde köy mualliminin karşılaştığı güçlükler sadece ekonomik değildi. Meselenin başka boyutları da vardır. Öncelikle muallim gittiği yerde bir yabancı ve yalnızdır:

*“Onlar ekseriya öyle bir halk arasında yaşarlar ki ne tabiatları aynıdır, ne ihtiyaçları ne de arzuları... Ecnebi bir memlekette yaşar gibi olurlar. Konuşacak birkaç dost tedarik etseler bile, bu hal bazı kere muallimîn aleyhine haset, kin, garaz gibi fena kapılar açar”.*¹³⁰

Sabri Cemil, öğretmen yetiştirme alanında Dârümuallimînler'i çok önemsiyordu. Söz konusu kurumların öğretmen yetiştirme alanında çok önemli bir boşluğu doldurduğundan hareketle şöyle demektedir:

*“Memleketimiz artık ümidvar olabilir. Çünkü bu dakikada Türkiye'de otuz yedi Dârümuallimîn bir fabrika faaliyetiyle çalışıyor”.*¹³¹

KAYNAKÇA

AKYÜZ Yahya, **Türk Eğitim Tarihi**, Alfa Yayınları, İstanbul 2001.

ERGÜN Mustafa, **II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri**, Ocak Yayınları, Ankara 1996.

HASAN Hamdi, Makedonya Türk Çocuk Edebiyatının İlk Eseri, **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, S:12, (1998), s.117-123.

ÖZCAN Recai, “Makedonya’da “Çocuk Edebiyatı’nın Kaynaklarına Bir Bakış”, **Hikmet**, S:14 (2009) s. 80-92.

Sabri Cemil, **Amelî Fenn-i Tedris**, Kosova Matbaası, Üsküp 1326.

Sabri Cemil, “Harften Evvel Lisan”, **Tanin**, S: 1626, (1329), s. 3-4.

Sabri Cemil, “Keçi Kavgası”, **Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası**, S: 4, (1326), s. 172-173.

Sabri Cemil, “Maymunla Ceviz”, **Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası**, S: 4, (1326), s. 173.

¹²⁵ Sabri Cemil, **age**, s. 139.

¹²⁶ Sabri Cemil, devletin öğretmenler arasında maaş farklılıklarını ortadan kaldırması gerektiğine inanmaktaydı. Bkz: Sabri Cemil, “Zavallı Maarif, Zavallı Muallimler”, s. 4.

¹²⁷ Sabri Cemil, “Köy Mektepleri, Köy Muallimleri”, **Yeni Mektep**, S: 7, Teşrin-i Sani 1327, s. 193-196.

¹²⁸ Mustafa Ergün, **age**, s. 84.

¹²⁹ Sabri Cemil, “Muallimlerin Atisi”, **Yeni Mektep**, S: 12, Nisan, 1328, s. 354.

¹³⁰ Sabri Cemil, “Köy Mektepleri, Köy Muallimleri”, s. 195; Bununla birlikte Sabri Cemil, köydeki eğitimi önemsemekte, köyün eğitim yoluyla kalkınmasına inanmaktaydı. Bkz: Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi**, İstanbul 2001, s. 270, 272.

¹³¹ Sabri Cemil, “Muallimlerin Atisi”, s. 353.

- Sabri Cemil, “Allah”, **Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası**, S: 7, (1326), s. 19.
- Sabri Cemil, “Canlı Bir İmla Dersi”, **Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası**, S: 12, (1327), s. 250-253.
- Sabri Cemil, “Niçin Esneriz”, **Tedrisat Mecmuası**, S: 66, (1341), s. 225-230.
- Sabri Cemil , “Türk Çocuğunun Dileği”, **Yeni Fikir**, S: 15, (1329), s. 483-484.
- Sabri Cemil , “Ümidi Kesmeyelim” **Yeni Fikir**, S: 18, (1329), s. 562-563.
- Sabri Cemil , “Oğlumun Düşüncesi”, **Yeni Fikir**, S: 19, (1329), s. 606-607.
- Sabri Cemil , “Çiftçiliği Sev”, **Yeni Fikir**, S: 20, (1330), s. 632-633.
- Sabri Cemil , “Rum İlini Unutma”, **Yeni Fikir**, S: 13, (1329), s. 399-400.
- Sabri Cemil, “Çocuk Bahçeleri”, **Yeni Fikir**, S: 16, (1329), s.495-500.
- Sabri Cemil, “Derste uyku”, **Yeni Fikir**, S: 19, (1329), s. 602-606.
- Sabri Cemil, “Muallimler İşbaşına”, **Yeni Fikir**, S: 20, (1330), s. 624-627.
- Sabri Cemil, “Bir Genç Valideye Mektup”, **Yeni Fikir**, S: 17, (1329), s. 529-531.
- Sabri Cemil, “Çocuk ve Mektep”, **Yeni Fikir**, S: 21, (1330), s. 664-665.
- Sabri Cemil, “Türkiye Haricinde Mektepler”, **Yeni Mektep**, S: 5, (1327), s. 140-144.
- Sabri Cemil, “Mekteplerimizde Meskenet”, **Yeni Mektep**, S: 1, (1327), s. 11-15.
- Sabri Cemil, “Tabiatların Tetkik ve Islahı ”, **Yeni Mektep**, S: 6, (1327), s. 161-164.
- Sabri Cemil, “Az ve İyi”, **Yeni Mektep**, S: 1, (1327), s. 3-4.
- Sabri Cemil, “Gezinti Dersleri”, **Yeni Mektep**, S: 5, (1327), s. 129-131.
- Sabri Cemil, “Dikkat Melekesi” ,**Yeni Mektep**, S: 13, (1328), s. 385-391.
- Sabri Cemil, “Çocukta Mesuliyet Fikri”, **Yeni Mektep**, S: 11, (1327), s. 321-324.
- Sabri Cemil, “Tembellik” **Yeni Mektep**, S: 10, (1327), s. 289-294.
- Sabri Cemil, “Hürriyet”, **Yeni Mektep**, S: 3, (1327), s. 84-87.
- Sabri Cemil, “Ey Muhammed” **Yeni Mektep**, S: 8, (1328), s. 245-246.
- Sabri Cemil, “Fikr-i Hayat”, **Yeni Mektep**, S: 6, (1326), s. 186-188.
- Sabri Cemil, “Harflerimizi Nasıl Telaffuz Etmeli”, **Yeni Mektep**, S: 9, (1327), s. 257-259.
- Sabri Cemil, “Amelî Olalım”, **Yeni Mektep**, S: 3, (1327), s. 65-70.
- Sabri Cemil, “Köy Mektepleri, Köy Muallimleri”, **Yeni Mektep**, S: 7, (1327), s. 193-196.
- Sabri Cemil, “Muallimlerin Atisi”, **Yeni Mektep**, S: 12, (1328), s. 353-355.
- Sabri Cemil, “Muhtasar İlm-i Ahvâl-i Ruh Dersleri ve Tedrisata Tatbiki”, **Yeni Mektep**, S: 1, (1327), s. 16-17.
- Sabri Cemil, **Yeni Mektep**, S: 6, (1326), s. 180-181.
- Sabri Cemil, **Yeni Mektep**, S: 12, (1328), s. 374.
- Sabri Cemil, “Muallimler Hep Garazkâr” **Yıldız**, S: 27, (1325), s. 3-4.
- Sabri Cemil, “Zavallı Maarif, Zavallı Muallimler”, **Yıldız**, S: 31, (1325), s. 2-4.

Sabri Cemil, "Lisanımız Sadeleşmelidir", **Yıldız**, S: 29, (1325), s. 3-5.

Sabri Cemil, "Şiir-i Seraser" **Yıldız**, S: 33, (1325), s. 2

ŞANAL Mustafa, **Türkiye'de Öğretmen Okullarında Okutulan Meslek Dersi Kitaplarının Pedagojik Açıdan değerlendirilmesi**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2002.